

11 Costais Feabhsúcháin Talún

- 11.1** Is éard atá i gceist le feabhsúchán talún ná ábhair salaithe a bhaint as ithir nó as screamhuisce nó na hábhair salaithe sin san ithir nó sa screamhuisce a neamhniú. D'fhéadfadh an t-éilliú seo a bheith mar thoradh ar dumpáil neamhdhleathach, ar bhainistiú neamhdhóthanach ar shaoráidí dumpála ceadúnaithe, ar thionchair thruaillithe ó ghníomhaíocht gheilleagrach reatha nó tionchar iarmharach gníomhaíochta geilleagraí roimhe seo.
- 11.2** In 2001 chuir Coimisiún an EU in iúl d'Éirinn, cé gur chuir rialacháin a thug Éire isteach i ndiaidh imeachtaí EU roimhe seo feabhas mór ar an gcreat dlíthiúil le haghaidh bainistithe dramhaíola, go raibh cleachtais riaracháin shistéamacha uireasacha ann ina gcur chun feidhme. Luaigh an Coimisiún samplaí de stóráil neamhúdaráithe dramhaíola, dumpáil neamhúdaráithe dramhaíola agus láithreáin neamhúdaráithe líonadh talún a bheith in úsáid cosúil leo sin ag Trá Mhór agus Cill Bharra.
- 11.3** Chinn rialú a thug Cúirt Bhreithiúnais na hEorpa in 2005 nár chomhlíon Éire a cuid oibleagáidí faoi Threoir 75/442/EEC.¹ D'éiligh an rialú seo ar Éirinn gníomhú chun feabhsúchán a dhéanamh ar láithreáin éillithe.
- 11.4** Faoi láthair tá 31 láithreán aitheanta ar a bhfuil gá na hábhair salaithe san ithir nó sa screamhuisce a bhaint nó a neamhniú. Is féidir na láithreáin a rangú mar láithreáin gan cheadúnas nó láithreáin le ceadúnas, láithreáin ar a raibh gníomhaíocht thionsclaíoch agus láithreáin ar a bhfuil gá bogach a thógáil, nó chun cúitithe do bhogach a cailleadh mar thoradh ar an limistéar a bheith á úsáid le haghaidh líonadh talún.
- 11.5** Tá costais shuntasacha tabhaithe ag an Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil (DECLG) atá bainteach le feabhsúchán talún. Tá na costais a tabhaíodh go dtí Meitheamh 2013 tugtha i bhFíor 11.1 thíos. Tá na costais a bhain le láithreáin aonarach tugtha in Iarscríbhinn A atá i gceangal leis an tuairisc seo.

Fíor 11.1 Líon láithreán, costas go dáta agus costais mheasta don todhchaí ag Meitheamh 2013

Cur Síos	Líon Láithreán	Costas go dáta €m	Costas measta don todhchaí €m
Láithreáin gan cheadúnas	4	1.3	6.6
Láithreáin le ceadúnas	21	38.4	1.5
Láithreán Tionsclaíoch ^a	1	52.3	Níl sé ar fáil
Tógáil bogach	5	7.4	2.0
Iomlán	31	99.4	10.1

Foinse: An Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil

Nóta: a Mar atá tugtha in alt 11.9. ghlac an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara an láithreán seo ar láimh in 2012

- 11.6** Cuireadh maoiniú le haghaidh fheabhsúchán talún ar fáil ó Vóta 25 Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil agus ón gCiste Comhshaoil. Tá sé curtha in iúl ag DECLG gurb é an soláthar airgid seachas nádúr na hoibre a shocraíonn cé as a aimseofar an cistiú. Tá líon na gclár atá á gmaoiniú ag an gCiste Comhshaoil seachas an Vóta ag dul i méid.
- 11.7** Tá sé curtha in iúl ag DECLG gur rinneadh aisghabháil theoranta ar chostais uathu sin a bhí freagrach as láithreáin gan cheadúnais. Tá roinnt cásanna os comhair na gcúirteanna, áfach.

Inis Sionnach

- 11.8** Baineann an feabhsúchán láithreáin is costasaí go dáta leis an láithreán tionsclaíoch ag Inis Sionnach, i gCorcaigh. Roimh 2012 bhí €52.3 milliún caite ag DECLG ar an láithreán, lena n-áirítear fócaíochtaí i leith iniúchtaí ithreach, diúscairt fuíollábhair, suirbhéanna éiceolaíocha úrthránna agus táillí gairmiúla.
- 11.9** Ó 2012 tá an obair fheabhsúchán talún ar an láithreán ag Inis Sionnach glactha ar láimh ag an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara agus tabhaíodh costas €702,000 ar Vóta na Roinne in 2012. Cuirfear isteach ar cheadúnas dramhaíola, chun breis feabhsúchán talún a éascú ar chuid den láithreán, go déanach in 2013. Ní fios cén chostas a bheidh ar fheabhsúchán talún ar an láithreán seo sa todhchaí, ar feitheamh chead pleanála le haghaidh shainseim feabhsúcháin agus faomhadh níos déanaí le haghaidh cheadúnas dramhaíola. Chomh luath agus a gheofar cead le haghaidh sainseime eiseofar tairiscintí i leith fheidhmiú an fheabhsúcháin atá ceadaithe. Cuirfear bailchríoch ar phlean airgeadais le haghaidh fheabhsúcháin Inis Sionnach nuair a gheofar cead pleanála agus an cheadúnas dramhaíola i leith na n-oibreacha riachtanacha feabhsúcháin.

Baile Chairdif

- 11.10** I dteannta tionscadal a bhaineann le breith Chúirt na hEorpa tá maoiniú déanta ag DECLG ar an nGníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil maidir leis an bhfreagairt ar thine faoi thalamh ag láithreán líonadh talún ag Baile Chairdif, an Nás, in Eanáir 2011 a bhainistiú.¹ Thabhaigh an Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil caiteachas de €2.2 milliún in 2012 sa bhreis ar €4.1 milliún in 2011. Rinne tuairisc úrnua ar roghanna feabhsúcháin chun feabhsúchán fadtéarmach a chur i gcrích ar an láithreán ag Baile Chairdif cur síos ar roinnt roghanna atá á meas. Éileoidh na hoibreacha atá bainteach le gach aon rogha próiseas tairisceana iomaíoch.

Obair Fheabhsúcháin ar Mhianaigh

- 11.11** Thabhaigh an Roinn Cumarsáide, Fuinnimh agus Acmhainní Nádúrtha (DCENR) costais i leith oibreacha feabhsúcháin ag mianach leis an Stát in Abhóca agus i leith oibreacha feabhsúcháin a críochnaíodh ag láithreán Bhéal Átha Gabhann in 2009 agus 2010. Tharla sin mar thoradh ar chinneadh Rialtais (i Meitheamh 2005) go nglacadh an Stát obair fheabhsúcháin ag an dá láithreán ar láimh. Ina theannta sin thug an Rialtas cead reachtaíocht a réiteach leis an Stát a chumasú chun oibreacha ag na láithreáin seo agus ag láithreáin eile sa todhchaí, dá gceapfaí go raibh gá leis, a thógáil ar láimh.

¹ Bhí tinte ag an láithreán ar ócáidí roimhe sin

- 11.12** D'aithin staidéar féidearthachta a rinneadh in 2008 scála na hoibre a bhí ag teastáil chun saincheisteanna ag láithreán Abhóca a réiteach agus measadh costas an chláir a bheith thart ar €58 milliún. Mhainigh DCENR an staidéar ar chostas €615,000. Chinn an Rialtas in Iúil 2010 dul ar aghaidh le clár níos teoranta chun teacht i dtír ar ghuaiseacha in ord tosaíochta. Tá €3 milliún leithdháilte chun déileáil leis na saincheisteanna sin agus tá sé taifeadta sna cheangaltais caipitil. Táthar ag súil go dtosófar ar an obair in 2014.
- 11.13** In 2012 tabhaíodh caiteachas de €70,000 i leith obair a rinne Comhairle Chontae Chill Mhantáin ag Abhóca ar son DCENR. Is é an caiteachas iomlán go dáta ná €685,000. Dar le DCENR, dá mbeadh maoiniú ar fáil chun an clár iomlán atá aitheanta sa staidéar a chur i bhfeidhm, bheadh costas de bhreis is €50 milliún ann.
- 11.14** Ag éirí as chinneadh eile Rialtais i Meitheamh 2008 bhíodhas le déileáil le maoiniú sa todhchaí i leith thionscadal feabhsúcháin Bhéal Átha Gabhann trí phróiseas na Meastachán. Faoi dheireadh 2012 bhí méid iomlán de €11.6 milliún de chaiteachas ag tionscadal Bhéal Átha Gabhann. Ach, i gcomhthéacs staid eacnamaíoch na huaire, laghdaíodh maoiniú DCENR le haghaidh thionscadail caipitil, lena n-áirítear tionscadal Bhéal Átha Gabhann agus dá thoradh sin ba ghá athsceidealú a dhéanamh ar ghnéithe a raibh súil leo roimhe sin den tionscadal.
- 11.15** I Márta 2012 thug an Bord Pleanála cead pleanála le haghaidh Shaoráid Bainistithe Dhramhaíl Mianach ar chuid de láithreán Bhéal Átha Gabhann. An costas measta chun an tsaoaráid a chur ar fáil ná €6 milliún. Ach ní thiocfar chun cinn leis an saoráid go dtí go mbeidh dóthain cistithe socraithe chun an tionscadal ar fad a chomhlíonadh go dtí an deireadh.
- 11.16** Bhí costais €9.6 milliún ann roimh 2010 i leith mianach Abhóca agus Bhéal Átha Gabhann. Le blianta beaga bhí aschur caiteachais ann a bhí cuid shuntasach níos ísle ná an soláthar sna meastacháin gach bliain.

Fíor 11.2 Soláthar sna Meastacháin agus aschur 2010 go 2012 i leith sheirbhísí mianadóireachta

	Soláthar sna Meastacháin	Aschur
	€m	€m
2010	6.7	2.0
2011	4.7	2.0
2012	4.0	0.3

Foinse: Cuntais Leithghabhála do Vóta Cumarsáide, Fuinnimh agus Acmhainní Nádurtha

Conclúid agus Moladh

- 11.17** Tá freagracht as feabhsúchán talún a bhainistiú roinnte idir roinnt ranna agus gníomhaireachtaí Rialtais. Tagann an maoiniú i leith fheabhsúchán talún trí Vótaí éagsúla agus ón gCiste Comhshaoil.
- 11.18** Go dtí seo chosain feabhsúchán talún ag 34 láithreán sa Stát os cionn €119 milliún. D'fhéadfadh an costas measta chun feabhsúchán a chríochnú sa dá mhianach agus an 30 láithreán atá bainteach le breith Chúirt na hEorpa a bheith sa bhreis ar €66 milliún. Táthar ag ceapadh go mbeidh costais shubstaintiúla ag éirí as obair sa toadhcháir ar na láithreáin ag Inis Sionnach agus Baile Chairdif ach níl figiúr curtha ar na costais sin ar feitheamh cinntí faoi na cuir chuige áirithe a thógfar.

Moladh 11.1: Is iondúil gur tionscadal fadtéarmach é feabhsúchán talún ar aon láithreán ag cuimsiú roinnt thréimhsí cuntaisíochta. Dá bhrí sin ba chóir go dtabharfaí cuntas ar fheabhsúchán talún ar an mbealach céanna agus a thabharfaí cuntas ar thionscadail chaipitil. Ba chóir go gcuimseodh sé faisnéisiú faoin dliteanas teagmhasach (mura dochrach do leas an Stáit é a dhéanamh), na ceangaltais chonraithe, mionsonraí faoin suim atá caite go dáta agus an tsuim atá caite sa tréimhse reatha.

Ba chóir go mbeadh maoiniú ó fhoinsí iolracha Stáit i leith an tionscadail chéanna nochta ar bhun-nóta nochta amháin.

An Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil Freagra an Oifigigh

Cuntaisíochta: Nuair a aithnítear ceangaltais áirítear iad faoi láthair sna ceangaltais fhoriomlána sa chuntas leithghabhála. Sa chás go bhfaigheann tionscadal atá faoi urlámhas na Roinne seo maoiniú ón gCiste Comhshaoil agus ó chistiú Vótáilte beidh sin nochta sna nótaí le cuntas leithghabhála na Roinne.

An Roinn Cumarsáide, Fuinnimh agus Acmhainní Nádurtha Freagra an

Oifigigh Cuntaisíochta: Aontaíonn an Roinn go mba chóir na ceangaltais chonraithe agus sonraí an chaiteachais sa tréimhse reatha a nochtadh sna nótaí leis na cuntais.

Iarscríbhinn A

Costais Feabhsúcháin Talún de réir Láithreáin ag Meitheamh 2013

Láithreán	Costas ceadaithe	Íocaíocht ó		Costas ionchais sa todhchaí
		Ciste Comhshaoil	Vóta do DECLG	
	€'000	€'000	€'000	€'000
Láithreáin gan cheadúnas				
Ardristan, Ceatharlach	N/A	54	—	935
Cill Pheadair, Cill Mhantáin	N/A	54	—	—
Baile an Fhaoitigh, Cill Mhantáin	N/A	—	763	5,300
Caisleán an Ridire, Cill Mhantáin	N/A	350	50	435
Láithreáin le ceadúnas				
Baile Shéamais Dhuibh, An Cabhán	528	—	396	—
Coill an Chollaigh, An Cabhán	932	—	699	—
Baile an Phaoraigh, Ceatharlach	1,034	—	771	5
Drumaboden, Dún na nGall	1,276	—	957	—
Dún Dealgan, Lú	3,417	—	2,562	—
Dún Garbhán, Port Láirge	4,240	407	2,473	74
Droichead Átha, Lú	3,107	—	2,525	—
Cnoc Silliot, Cill Dara	8,901	—	6,365	311
Dún Sinche, Baile Átha Cliath	5,171	—	3,878	—
Cill Bharra, Port Láirge	7,019	353	4,734	177
An Crosán Fada, Luimneach	5,988	263	4,228	—
An Trá Mhór, Port Láirge	4,986	123	3,558	—
Baile Marlainn, An Iarmhí	3,129	—	500	39
Basketstown, An Mhí	5,668	—	891	109
Caol an Ráithín, Ros Comáin	1,310	—	250	—
Dúire, An Chláir	1,469	143	847	112
Baile an Mhuircheartaigh, Cill Mhantáin	2,315	178	555	60
Cora Droma Rúisc, Liatroim	1,064	63	186	17
Cill Liúráin, Loch Garman	1,810	318	—	318
Maothail, Liatroim	844	—	187	38
Láithreán na Coille Glaise, Corcaigh	380	—	—	285

Láithreán	Costas ceadaithe	Íocaíocht ó		Costas ionchais sa todhchaí t
		Ciste Comhshaoil	Vóta do DECLG	
	€'000	€'000	€'000	€'000
Cruthú Bogach				
Droim Saileach, Luimneach	32	—	24	—
Eastát an Bhagóidigh, Luimneach	452	75	—	264
An Crosán Fada, LuimneachL	85	—	52	12
Líonadh talún na Trá Móire, Port Láirge	7,642	1,488	5,432	722
Bogach Abhainn na Siúire, Port Láirge	1,700	41	281	953
Láithreáin Thionsclaíocha				
Láithreán Inis Sionnach, Corcaigh ^a	N/A	41,089	11,280	Ní sé ar fáil
Costais iomlán		45,001	54,443	10,165

Foinse: An Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil

Nóta: a Ina theannta sin thabhaigh an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara €702,000 tar éis an láithreán a ghlacadh ar láimh in 2012.